

AMERICKÁ KONCEPCE USPOŘÁDÁNÍ EVROPY PO PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLCE

Oblast Evropy byla v historii častým objektem zájmu nejen mnoha evropských politiků, ale i řady evropských učenců, jež o ní přemýšleli v nejrůznějších souvislostech. Není proto překvapením, že jedním z jimi zkoumaných hledisek byla i otázka bezpečnosti, jež ve svém důsledku měla zabránit totálnímu rozdělení Evropy, její zkáze.

Situaci, kdy o Evropě přemýšleli především Evropané změnila až první světová válka. Ta aktivizovala větší počet mimoevropských myslitelů, kteří se začali hlouběji zabývat starým kontinentem, jeho historií, jeho bezpečností. K těmto meziválečným mimoevropským odborníkům lze řadit i Isaiah Bowmana (1878–1950).

V odborných pracích se o jeho koncepci více méně nehovoří, neboť se jednalo o jednu z mnoha meziválečných alternativ, které nebyly realizovány. To samo o sobě ovšem není důvodem se myšlenkami tohoto amerického geografa neseznámit. Znalost jeho a jiných koncepcí totiž pomáhá pochopit, jak tehdy se o poválečném světě, zejména Evropě přemýšlelo, jak se na něj nahlíželo a jaká řešení uspořádání poměrů byla navrhována.

„Roosveltův geograf“, jak byl Bowman tiskem přezdíván, studoval geografii na Harvardu a Yale. Kvůli svým odborným pracím a znalostem si získal jisté renomé, což přispělo k tomu, že byl jmenován ředitelem Americké geografické společnosti. Tím se dostal do nevyšších kruhů a ne náhodou se stal později vedoucím projektu Průzkum. Ten zahájil americký prezident Thomas Woodrow Wilson (1865-1924) se svými poradci, aby sloužil jako zpravodajská geografická agentura pro americkou delegaci na Pařížské mírové konferenci. V té době totiž USA nedisponovaly federálním zpravodajským aparátem, ale pouze malým zahraničně-politickým útvarem.

Na pařížské mírové konferenci pak Bowman působil jako Wilsonův hlavní geografický poradce, přičemž se také podílel na diskusích zabývajících se stanovením hranic Polska a Jugoslávie. Bouřlivá jednání se vedly zejména o městech Danzig/Gdaňsk a Fiume/Rijeka, při níž se Bowmanovi ukázala naprostá neslučitelnost evropského nacionalismu s americkým universalismem prezidenta Wilsona. Wilsonovy idee liberálního

internacionalismu tedy nakonec nebyly naplněny bezzbytku. Navíc od 20. let začaly v USA opět sílit izolacionistické tendence.

Bowman a jiní stoupcí internacionalismu ovšem nechtěli nechat zapadnout Wilsonovy myšlenky, které ve svém důsledku preferovaly expanzi ekonomickou před teritoriální, a hodlali je využít pro americké zájmy. Roku 1821 proto Bowman pomohl transformovat Newyorský dinner club, sdružující bankéře, právníky a diplomaty v Radu pro zahraniční vztahy, jež měla intervenovat ve prospěch internacionalismu, např. přes prostřednictví vlastního časopisu *Foreign Affairs*.

Tentýž rok pak vyšla i Bowmanova kniha *Nový svět: Problémy v politické geografii*, která sumarizovala jeho práci pro Průzkum, a prezentovala změny území říší, států a kolonií po první světové válce. V ní také rozvinul svou koncepci, která se sice dotýkala celého světa, ale která měla zrodit především novou Evropu. A právě uvedenou koncepci se tato kapitola zabývá.

Cílem ovšem není nabídnout zevrubný výklad Bowmanovy koncepce, ale podat komparativní analýzu ve vybraných rovinách s myšlenkami Woodrowa Wilsona, jehož idee nejvíce ovlivnili podobu versailleského systému. Pro tento účel byly stanoveny tři roviny analýzy. První se věnuje mezinárodnímu prostředí, resp. mezinárodním vztahům, a podává interpretaci obou učenců ohledně interakce, ke kterým mezi jednotkami prostředí dochází. Druhá rovina již cílí pozornost na samotné jednotky systému, v tomto případě na státy a všímá si zejména vzniku těchto jednotek, tj. podmínek jejich vzniku. Konečně třetí rovina se zaměřuje na obou autorů postoj k mezinárodním organizacím, resp. ke Společnosti národů, jež měla nový světový řád vybudovat a chránit.

První klíčovou rovinou analýzy, jak bylo naznačeno, je samotné prostředí mezinárodního systému, resp. vztahy mezi státy.

Wilson pohlížel na mezinárodní prostředí jako prostor, který je pro jednotlivé státy nebezpečný, a to dokonce i pro USA. Přitom si uvědomoval, že neexistence žádné ochrany, chceme-li regulace, zvyšuje riziko vzniku problémů v tomto prostředí. Věřil ovšem, že tento neutěšený stav je možné změnit resp. zlepšit. Klíčem k tomuto zlepšení mělo být šíření demokracie neboť byl přesvědčen, že demokratické státy spolu války nevedou, přičemž jednotlivé demokracie měl chránit systém kolektivní bezpečnosti.

Aby byl ovšem jeho projekt nastolení stabilního míru úspěšný formuloval Wilson ve svých *Čtrnácti* bodech základní kroky k odstranění hlavních příčin a důvodů k vedení války. Předně měla být zavedena maximálně transparentní diplomacie a zakázány veškeré anexe území. Vyzbrojení jednotlivých států se mělo zredukovat na nejnížší možnou úroveň, měla

být zaručena svobodná plavba v neteritoriálních vodách, odstraněny ekonomické bariéry, garantovány rovné podmínky obchodu pro všechny národy a koloniální otázky měly být řešeny nestranně a pro zájem domorodého obyvatelstva.